

ДОРАДЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

У статті обґрунтовано використання дорадчих служб для розповсюдження знань у сільському господарстві з метою забезпечення інноваційного розвитку останнього. Основними методами активізації інформаційно-консультаційного забезпечення інноваційної діяльності визначено диверсифікацію джерел фінансування дорадчої діяльності та передачу відповідальності за надання інформаційно-консультаційних послуг на регіональний рівень.

Ключові слова: розвиток сільського господарства, інноваційний розвиток, знання, консультативне забезпечення.

В статье обосновано использование консультативных служб для распространения знаний в сельском хозяйстве с целью обеспечения инновационного развития последнего. Основными методами активизации информационно-консультационного обеспечения инновационной деятельности определены диверсификация источников финансирования совещательной деятельности и передача ответственности за предоставление информационно-консультационных услуг на региональный уровень.

Ключевые слова: развитие сельского хозяйства, инновационное развитие, знание, консультационное обеспечение.

In the article the use of deliberative services for distribution of knowledge in agriculture with the purpose of providing of its innovative development is proved. The diversification of sourcing deliberative activity and passing to responsibility for informatively consultative services granting to a regional level are considered as basic methods of activation of the informatively consultative service.

Key words: development of agriculture, innovative development, knowledge, consultative service.

Постановка проблеми. Побудова та результативне функціонування інноваційної моделі розвитку аграрного сектора України в значній мірі залежить від організації забезпечення оперативною та достовірною інформацією про наукові досягнення і конкретні інновації в економічній, соціальній, технічній, технологічній, біологічній та інших сферах товаровиробників усіх форм власності і сільського населення, що сприятиме підвищенню загального рівня освіченості, зміні стереотипності мислення та залученню інвестицій у розвиток вітчизняного сільського господарства. При цьому слід враховувати, по-перше, ефективність регіональних підходів у розвитку системи інформаційно-консультаційного забезпечення сільськогосподарського виробництва, а по-друге, необхідність використання при наданні дорадчих

послуг принципів індивідуалізму і міждисциплінарності, зважаючи на унікальність умов кожного регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми створення і функціонування дорадчих служб досліджуються багатьма вченими, зокрема М.Ф. Кропивко, І.М. Криворучко, П.Т. Саблуком, О.М. Шпичаком та ін., але в більшості випадків інноваційна інформація виступає частиною загального інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного сектора, і відсутні підходи, за яких дорадча діяльність розглядалася б як забезпечуючий фактор інноваційного розвитку АПК. Тому цілком даної статті стало обґрунтування використання дорадчих служб для розповсюдження знань в сільському господарстві та можливих джерел фінансування цих процесів.

Вітчизняні науковці та практики одноставні в розумінні того, що в умовах розвитку науково-технічного прогресу, глобалізації економіки, вільних ринків не можна зневажати суспільним розвитком аграрної науки, освіти, інформаційних та дорадчих послуг [4], так як інформація і знання на сьогодні сприймаються не як субстанція, втілена у виробничих процесах або засобах виробництва, а вже як безпосередня продуктивна сила [2]. Відповідно до загальноприйнятої у світі думки, значні відмінності в продуктивності й рентабельності різних аграрних систем частково пов'язані з проблемами економічної доступності, але все ж головна причина в інформаційному розриві та різниці в знаннях, яка не сприяє адаптації доступних технологій і систем управління або скорочує їх технічну ефективність після адаптації [5].

Ціль статті полягає в обґрунтуванні використання дорадчих служб для розповсюдження знань у сільському господарстві з метою забезпечення його інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Інформаційно-консультаційне обслуговування інноваційної діяльності полягає в доведенні результатів наукових розробок у вигляді доступної інформації до конкретних користувачів, підвищенні їх інноваційної культури, всебічне сприяння впровадженню наукових досягнень у виробництво. З метою реалізації принципів інноваційного розвитку аграрного сектора постає необхідність у забезпеченні останнього трьома видами

послуг: телекомунікаційними, інформаційними, консультаційними. Надання двох останніх покладається на вітчизняну дорадчу службу як систему дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб сільськогосподарських товаровиробників усіх форм власності, а також сільського населення в підвищенні рівня знань та вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення господарства (рис. 1).

В останні роки спостерігалася різка зміна в наданні державою рівня пріоритетності дорадчій службі: починаючи з 2002 р. даний напрям поступово розвивається включно до першого півріччя 2008 р. Рішенням Колегії Міністерства аграрної політики України (протокол № 6 від 29.06.2006 р.) було схвалено Стратегію розвитку інформаційного забезпечення АПК і сільського населення України до 2015 року, метою якої стало створення необхідних передумов для формування і розвитку аграрного інформаційного простору, які б могли задовольнити інформаційні потреби сільського населення, виробників та переробників сільськогосподарської продукції, підтримуючих АПК галузей, органів державної влади та неурядових організацій, установ аграрної освіти і науки, а також всіх інших учасників аграрного сектора України або інших сторін, що пов'язані з ним (у тому числі різних груп споживачів продукції) на проголошених ООН принципах для забезпечення сталого аграрного розвитку та інтеграції аграрного сектора України в світовий економічний простір.

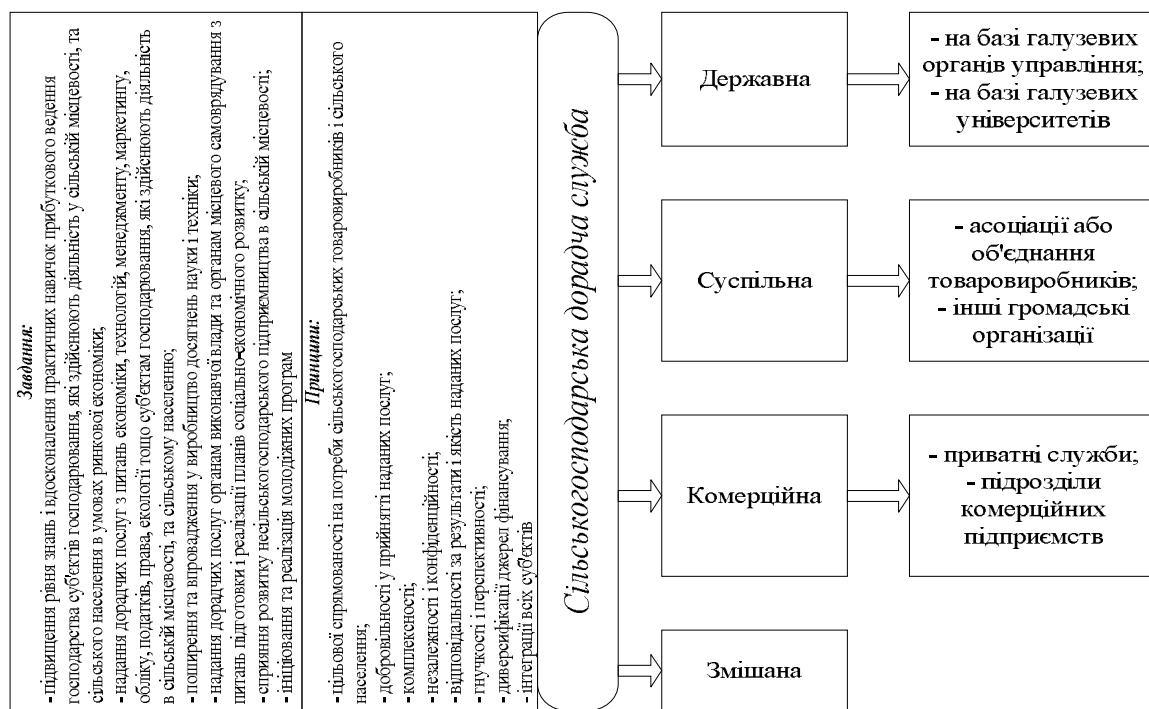

Рис. 1. Моделі організації дорадчих служб в Україні Побудовано з використанням матеріалів [3]

Основою досягнення цієї мети стало створення Національної системи сільськогосподарської інформації і знань (НССІЗ) зі створенням умов, засобів та технологій для підтримки сталого розвитку сільських територій, підвищення якості життя сільського населення, сталого розвитку сільськогосподарського виробництва і розширення можливостей учасників аграрного ринку України. Пріоритетними завданнями означеної стратегії було визначено:

1. Створення інтегрованої геоінформаційної та прогнозно-аналітичної системи аграрного сектора України на основі моніторингу соціально-економічного розвитку агропромислового виробництва, аграрного ринку та екології сільських територій для інформаційного забезпечення центральних органів державної влади та органів місцевого самоврядування, наукових і освітніх установ, приватного сектора, сільськогосподарських виробників, аграрних неурядових організацій та асоціацій, дорадчих служб та сільського населення.

2. Створення умови для вільного доступу до некомерційної сільськогосподарської інформації та знань, у тому числі таких, що створюються за державної підтримки, а також сприяння налагодженню комерційного поширення сільськогосподарських знань і інформації на базі поглиблення інтеграції інтелектуальних та інформаційних ресурсів аграрних наукових установ, освітніх закладів, дорадчих служб, а також інших учасників аграрного сектора України.

3. Забезпечення створення та розвиток комунікаційних мереж для доступу сільського населення до високоякісної та неупередженої інформації та знань навчального, виробничо-технологічного та нормативно-правового характеру, які також мають бути адаптованими або допрацьованими з метою задоволення специфічних потреб різних груп їх споживачів (особливу увагу необхідно приділити невеликим та середнім аграрним підприємствам).

4. Забезпечення двостороннього обміну інформацією між вітчизняними та міжнародними науковими, освітніми та інформаційними аграрними центрами через навчання, покращення організаційного та технічного забезпечення.

5. Удосконалення діяльності наукових сільськогосподарських бібліотек України на основі впровадження новітніх інформаційних технологій.

6. Створення можливості для колективного використання комп'ютерного програмного забезпечення з метою покращення роботи з інформацією виробничого, ринкового, навчального та дослідницького характеру.

7. Створення аграрної електронної торгівельно-маркетингової системи для інформаційного забезпечення реалізації сільськогосподарської продукції та постачання ресурсів.

8. Вдосконалення системи підготовки фахівців.

9. Забезпечення відповідних аналітичних можливостей та навчальних заходів для покращення управління збором даних, аналізом інформації, створенням прогнозів та наданням консультацій зі стратегічних питань [6].

Але практично реалізація визначених завдань тимчасова призупиняється. Відповідно до Наказів Міністерства аграрної політики України 25.03.2008 р. № 179 та від 03.04.2009 р. № 240 [7], розмір бюджетних коштів для державної підтримки сільськогосподарської дорадчої служби для всіх регіонів у 2009 р. в порівнянні із 2008 р. в середньому було зменшено на 10 відсотків (табл. 1). Ситуація ускладнюється невідповідністю розміру спрямованих на дані цілі коштів у розрахунку на 1 особу, що проживала в сільській місцевості станом на 1 січня кожного року: якщо в 2008 р. даний показник складав 70,3 коп, то в 2009 р. – 0,072 коп. Такий вид лише підтримуючого фінансування логічно не спрямований на розвиток дорадництва в Україні і не здатний сформувати результативну інформаційно-консультаційну систему, спрямовану на підтримку і подальший розвиток АПК.

Таблиця 1

Розподіл коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки сільськогосподарської дорадчої служби

Найменування адміністративно-територіальної одиниці	Кількість осіб, що постійно проживали в сільській місцевості		Сума бюджетних коштів, тис. грн		Сума бюджетних коштів у 2009 р. в порівнянні із 2008 р., %
	Станом на 01.01.2008 р., осіб	Станом на 01.01.2009 р., осіб	2008 р.	2009 р.	
АР Крим	737769	735600	519	53	10,2
Вінницька	874152	849300	615	61	9,9
Волинська	512372	506800	360	36	10,0
Дніпропетровська	568806	560700	400	40	10,0
Донецька	442491	431400	311	31	10,0
Житомирська	568248	552900	400	40	10,0
Закарпатська	784689	783800	552	56	10,1
Запорізька	438571	427500	308	31	10,1
Івано-Франківська	796788	789900	560	57	10,2
Київська	704883	683400	496	49	9,9
Кіровоградська	407959	395000	287	28	9,8

Продовження табл. 1

Луганська	323204	313600	228	22	9,6
Львівська	1023512	1010300	720	72	10,0
Миколаївська	398161	389200	280	28	10,0
Одеська	816783	807000	574	58	10,1
Полтавська	617207	599300	434	43	9,9
Рівненська	611120	606600	430	43	10,0
Сумська	409420	393900	288	28	9,7
Тернопільська	630798	620700	444	45	10,1
Харківська	580123	565000	408	41	10,0
Херсонська	436672	429000	307	31	10,1
Хмельницька	640287	620100	450	44	9,8
Черкаська	595986	579500	419	42	10,0
Чернівецька	533975	528800	376	38	10,1
Чернігівська	451839	429300	318	31	9,7
м. Севастополь	22752	23200	16	2	12,5
Всього	14928567	14631800	10500	1050	10,0

Розраховано та побудовано за даними [7]

Проблема фінансування інформаційно-консультативного забезпечення аграрного сектора економіки тісно пов'язана із недосконалістю моделей створення дорадчої служби. В Україні такі служби створюються здебільшого на базі галузевих органів управління або галузевих університетів (див. рис. 1) і майже не розвиваються суспільні та комерційні моделі, які б створили умови для диверсифікації фінансування, підвищення рівня надання послуг, розширення їх спектру тощо.

Передумовою успішного розповсюдження знань, як і успішних досліджень, є формування попиту на відповідні знання, що повинне супроводжуватися децентралізацією управління в частині передачі відповідальності за розповсюдження знань і фінансування даного процесу місцевим органам управління. Застосування такого підходу дасть змогу диверсифікувати джерела фінансування, що сприятиме покращенню доступу до інформації і мобілізації суспільного капіталу (табл. 2).

Таблиця 2

Способи надання і фінансування консультаційних послуг в сільському господарстві [1]

Постачальники послуг	Джерела фінансування послуг				
	Державний сектор	Сільсько-господарські товаровиробники	Приватні підприємства	Недержавні організації	Об'єднання виробників
Державний сектор	Консультаційні послуги для державного сектора з врахуванням децентралізації	Безпосередня оплата послуг		Недержавні організації укладають угоди з працівниками державних служб щодо розповсюдження знань у сільському господарстві	Об'єднання виробників наймають персонал із працівників державних служб щодо розповсюдження знань у сільському господарстві
Приватні підприємства	Контракти з постачальниками послуг, що фінансуються державою	Безпосередня оплата послуг або через постачальників факторів виробництва	Інформація, що надається під час продажу факторів виробництва або реалізації продукції		Об'єднання виробників наймають персонал у приватних постачальників послуг
Недержавні організації	Контракти з постачальниками послуг, що фінансуються державою	Безпосередня оплата послуг		Недержавні організації наймають працівників і надають послуги	
Об'єднання виробників	Державні засоби в розпорядженні об'єднань				Об'єднання виробників наймають персонал щодо розповсюдження знань для надання послуг своїм членам

Висновки. Таким чином, необхідна переорієнтація діючих дорадчих служб України із підтримки неконкурентного сільськогосподарського виробництва на підтримку інноваційного розвитку регіонального і державного аграрного сектора шляхом: 1) створення механізмів стимулювання не пропозиції, а попиту на науково-технічну й інноваційну продукцію; 2) передачі відповідальності за

надання інформаційно-консультаційних послуг на регіональний рівень; 3) диверсифікація джерел фінансування поширення знань у сільському господарстві; 4) розвитку нових форм поширення знань, у т. ч. і стимулювання неформальних зв'язків між товаровиробниками через запровадження окремих програм для навчання і обміну знаннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доклад о мировом развитии 2008. Сельское хозяйство на службе развития / Всемирный банк; Пер. с англ. – М.: Изд-во «Весь Мир», 2008. – 424 с.
2. Иноземцев В.Л. За пределами экономического общества: научное издание / В.Л. Иноземцев. – М.: «Academia» – «Наука», 1998. – 640 с
3. Інноваційний менеджмент сталого розвитку на прикладі агропромислового комплексу / [Гришин І.Я., Мазоренко Д.І., Бурова О.К. та ін.]; за ред. Д.І. Мазоренка, О.К. Бурової. – Х.: 2005. – 546 с.
4. Томич І.Ф. Виклад доповіді на спільному з'їзді Всеукраїнського союзу сільськогосподарських підприємств і Асоціації фермерів та приватних землевласників України 28 листопада 2006 року / І.Ф. Томич / Економіка АПК. – 2006. – № 12. – С. 9-11.
5. Christiaensen Luc J., Demery Lionel. Down to Earth: Agriculture and Poverty Reduction in Africa / Luc J. Christiaensen, Lionel Demery / Washington, DC: World Bank, 2007. – 105 p.
6. <http://www.dorada.org.ua/files/word/Seminar%20FAO%20stratehija%2016.06.06.doc>.
7. <http://www.minagro.kiev.ua/>.

Рецензенти: Горлачук В.В., д.е.н., професор,
Мармуль Л.О., д.е.н., професор

© Сіренко Н.М., 2009

Надійшла до редколегії 11.05.2009 р.